

Två systrar

21 oktober 2017

Två systrar föds mitt under brinnande krig. Dessa två systrar är oskiljaktiga. De två hänger alltid ihop, trots krigets fador och efterkrigstidens enorma kaos och elände. Så lever dessa två i en stark harmoni, de har alltid varandra. Varje dag är en kamp. Det gäller att överleva. Varje dag skickas de båda ut för att skaffa mat. Varje natt ligger de ensamma och rädda och tätt ihopkrupna väntande på sin mamma. Modern tillhör efterkrigstidens ruinkvinnor. Varje natt ger hon sig ut på ett livsfarligt uppdrag för att skaffa kol att elda med, så de kan få upp värmen i det lilla rummet. Hon tar sig till Leipzig huvudbangård. Kliver upp på loken för att stjäla kol. Hon berättar att det var nära att en rysk soldat tog henne på bar gärning. Men han vände bort ansiktet.

Envist kämpar hon för att hålla sig och sina barn vid liv. Envist kämpar hon för att hålla ihop sin familj. Men till slut brister det. Den minsta skickas bort till ett annat land. Till främmande människor som kan ge henne ett bättre liv. Meningen var ju att hon skulle få komma tillbaka efter tre månader. Men andra krafter ville annat. Starkare krafter regerar över hennes liv. Politiska krafter. Statsmän från Väst och Öst. Det kalla kriget kokar. Statsmän som fattar viktiga historiska beslut. Vilka statsmän bryr sig om en liten flicka? En flicka som desperat ropar och gråter efter sin mamma och syster. Statsmän har väl viktigare ting att tänka på. Såsom uppdelning av länder. Justeringar av gränser. Folkomflyttningar. Inte bryr de sig om att familjer splittras. Inte tänker de på vilka spår detta sätter i familjeväven. Denna flickans hemresa skjuts upp gång på gång. Slutligen blir hon kvar i det andra landet. Systemen och modern blir kvar i landet bakom muren. Så kom det sig att systrarna växte upp i var sitt land.

Den ena systemen är jag.

Hösten 1948 kommer jag som ensamkommande barn till Alingsås. Eller som flyktingbarn. Fem år gammal står jag nattetid på en perrong i Göteborg med en adresslapp kring halsen. Mina ben darrar. Ingen hämtar mig. Skräckslagen väntar jag. Kanske ingen vill ha mig. Men så kommer de. Tanten och farbrodern. Jag tar ivrigt deras händer. . .

Allteftersom åren går blir jag allt mer nyfiken på vem min syster är. Och när jag lärt mig språket på nytt i skolan, så skriver jag mitt första brev. Jag vågar inte berätta det för min svenska familj. Min bakgrund vill de helst inte prata om. Så får jag svar! Visserligen kraftigt censurerat. Svårt att läsa. Vilken underbar känsla. Jag dansar runt i rummet. Jag har verkligen en syster! Men jag tiger. Berättar ingenting.

Nu reser jag tillbaka. Efter 28 år. Tre månader blev 28 år. Samma väg. Men då reste jag genom ett sönderbombat land med en adresslapp runt halsen till ett främmande land på andra sidan havet.

Reser tillbaka? Eller gör jag det? Nej. Jag reser åter till ett främmande land och till främmande människor. Vad är det egentligen jag har gett mig in på? Kanske är jag inte alls välkommen? Kanske har vi inget att säga varandra? Jag får hjärtklappning. Jag får inte tänka så. Det är ju min allra käraste syster som jag skall träffa! Känner en vild glädje inom mig. . . Minnena från min resa till det främmande landet strömmar mot mig.

Leipzig. Jag är nästan fem år. Vi är trångbodda och tillhör efterkrigstidens flyktingar. Vi har hamnat i östzonen. Vi är ständigt rädda för ryssarna.

Min ena syster Christel och jag delar säng. Hon är ett par år äldre. Varje kväll hittar vi på sagor och lekar för att glömma hur hungriga vi är. Jag ligger på hennes arm och känner stor trygghet tillsammans med henne. Vi håller alltid ihop. Jag borrar in min näsa i hennes hår, hennes öra och känner hennes doft.

Det är då jag märker det. Hon gråter. Jag blir alldeles svag och sätter mig upp och frågar henne vad det är. Men hon svarar inte. Hon bara gråter. Till slut somnar hon. Jag ligger i mörkret och undrar. Vi två som aldrig har några hemligheter för varandra.

Mutti väcker mig tidigt. Hon tvättar hela mig och klär mig ovanligt omsorgsfullt denna morgon. Kramar mig. Kysser mig. Denna morgon sitter jag länge i hennes knä. Medan jag äter den vanliga potatissoppan till frukost, så packar Mutti en liten ryggsäck åt mig.

”Så där ja. Nu är du resklar. Kom nu så ger vi oss iväg.”
”Ger oss iväg? Vart?”

Hon ler krampaktigt. ”Du skall åka till ett annat land och där skall du bo hos en tant och en farbror.”

Det svartnar inom mig. Benen känns tunga. Munnen blir stum.

Christel är vaken. Hon sitter upp i sängen. Hon ser på mig med rödgråtna ögon. Traudel, min äldsta syster, går bara ut. Hon säger inte ett ord till avsked. Jag rusar fram till Christel. Hon håller hårt om mig och viskar i mitt öra: ”Det är sant. Du skall åka.”

Då äntligen kommer rösten tillbaka och jag skriker: ”Utan dig åker jag inte! Du följer väl med?”

Hon skakar på huvudet och säger: ”Transporten tar bara det yngsta barnet i familjen.”

Jag förstår ingenting. Transporten. Vad är det? Varför skall den ta mig? Vad har jag gjort?

Christel tröstar mig. ”Du kommer snart igen. Om tre månader är du tillbaka. Tänk på all god mat du kommer att få.”

Jag darrar. Hackar tänder. Skriker. Stampar i golvet.

”Jag vill inte! Jag vill inte åka till en tant och farbror! Jag skiter i maten!” Dieter, som är elva år äldre än jag, kliver äntligen upp ur sängen. Jag rusar mot honom.

”Dieter, säg till Mutti att jag inte ska åka!”

Han lyfter upp mig och bär mig runt i det lilla rummet och säger allvarligt: ”Bärbelchen, nu måste du göra som Mutti säger. Vi har inte nog med mat. Du och Mutti är sjuka. Gå nu med och var en snäll flicka.”

Vill ingen i världen ha mig? Jag förstår ingenting. Men följer ändå med Mutti till tåget.

På kvällen är vi framme i Öst-Berlin. Sista natten tillsammans. Ingen av oss kan sova. Jag gråter. Tigger och ber om att få stanna. Lovar att jag inte ska äta något. Bara jag slipper att åka till det främmande landet.

Nästa morgon vägrar jag gå ett enda steg. Jag står stel som en pinne. Mutti får bära mig hela vägen till Ostbahnhof. Vi passerar genom perrongspärrarna. Just som vi skall kliva på tåget till Väst-Berlin skriker en rysk soldat.

”Stanna!”

Han kommer fram och tar Mutti bryskt i armen.

”Ni får inte gå på tåget.”

Mutti blir förtvivlad.

”Men jag har tillstånd att följa henne till uppsamlingslägret på västsidan.”

Mutti visar alla papper med stämplor från såväl rysk som tysk polismyndighet. Men här hjälper inga böner. Soldaten skakar på huvudet. Avvisar Mutti. Tar mig i handen. Han kontrollerar adresslappen, som jag har runt halsen. Och slänger upp mig på tåget. Jag sliter mig loss och hoppar ner på perrongen. Springer fram till Mutti. Soldaten lyfter hårdhänt upp mig. Än idag minns jag beröringen av hans vapenrock mot min kind.

Jag trycker ansiktet hårt mot rutan. Håller hårt om min lilla ryggsäck. Mutti står orörlig på perrongen. Hon försöker le. Tåget börjar rulla och först då får Mutti fart. Hon springer bredvid och hela tiden ropar hon. ”Vi ses om tre månader! Vi ses om tre månader . . .”

Göteborgs central. Sömnig och förvirrad står jag på perrongen. Det är natt. Röster surrar runt mig. Så konstigt det låter. Kan de inte prata riktigt i det här landet? Människor kommer fram och hämtar barn efter barn. Till slut står jag ensam kvar. Är det ingen som vill ha mig? Rädslan hugger tag i mig, så jag nästan inte kan stå. Benen darrar. Gråten sitter i halsen. Jag kan knappt andas.

Då får jag syn på dem. En man och en kvinna står en bit bort och tittar nyfiket på mig. De ser snälla ut. Nu kommer de fram till mig. Kvinnan böjer sig ner och frågar.

”Bärbel?”

Jag får inte fram ord. Jag skyndar mig att ta hennes hand. Så går jag där mellan en okänd man och kvinna. Jag kramar deras händer. De kramar tillbaka. Klumpen i magen börjar försvinna. Benen är någorlunda stadiga.

Den första tiden i mitt nya land är svår. Jag förstår inte språket. Ingen runt mig kan mitt språk. Jag blir vild av förtvivlan. Springer runt och skriker. River ner blomkrukor. Välter stolar. Skriker och slåss. Jag rasar. Hela min kropp värker av längtan. Jag väntar och längtar. Mutti kommer och hämtar mig snart. Varje gång det ringer på dörren, så springer jag på lätta fötter. Mutti kommer! Mutti kommer! Efter en tid ger jag upp. . .

Varje kväll när jag ligger där ensam i min säng och tanten har sagt god natt, så fantiserar jag om Mutti. Ur skuggorna vid fönstret kliver hon fram. Sätter sig på min sängkant och

pratar med mig. Hon ser underligt sorgsen ut. Så är hon försvunnen lika ljudlöst som när hon kom. Längtan hem till min syster bränner djupa hål inom mig. Jag borde inte vara här. Något är fel.

Imorgon ringer Mutti på dörren. Jag kommer att öppna. Då kommer hon att lyfta upp mig och kyssa mig över hela ansiktet och säga: "Du måste följa med hem. Vi längtar så efter dig. Kom nu så går vi."

Hon skulle ta min hand. Och vips så skulle vi vara hemma igen. Jag skulle dela ut mat som jag sparat under sängen. Så skulle jag berätta om landet där husen står hela. Jag skulle berätta om landet där barnen aldrig lägger sig hungriga.

Tågets gnissel för mig åter till nuet och resan tillbaka till Östtyskland. Nu stannar tåget igen. I ingenstans. Men så ser jag åter en trupptransport. Undrar vad det är nu. Militärer och militärer, stridsvagnar. Övningsfält efter övningsfält. Skyltar längs järnvägen där det står: SPÄRRAT OMRÅDE. Här kommer att skjutas. Här känns kriget så nära. Så fruktansvärt nära. Ska mina barn behöva uppleva ett krig här i Europa? Nu stannar tåget vid ett litet samhälle. Jag ser en skylt med orden: "FÖR FRED! NEDRUSTNING!". Vilken nedrustning?

Nu närmar vi oss Leipzig. Hjärtat bultar. Benen blir mjuka. Nu stannar tåget. Tänk om vi inte känner igen varandra. Tänk om vi inte har något att tala om. Vi är ju främlingar. Tre månader blev 28 år.

Men just som paniken bryter fram kommer hon. Min syster lägger armarna om mig och viskar gång på gång i mitt öra.

"Bärbel, tänk att du är här. Min lilla syster är äntligen här. Tänk att det är du. Jag fattar det inte!"

Hon kysser mig. Kramar mig gång på gång. Vi gråter. Gråter smärtans och längtans tårar. Håller varandras händer. Händer som inte vill släppa händer. På perrongen håller hon om mitt ansikte. "Du är dig lik. Samma bekymringsveck i pannan. Så lik du är Mutti!"

Hand i hand går vi bredvid varandra med var sin väska i den andra handen.

Vi skall just hoppa på spårvagnen till Taucha då hon tvärstannar. "Vi måste till polishuset. Du måste visa dina papper. De kommer att förhöra dig. Du är ju inte välkommen till DDR. Dessutom måste du få Ausreise-dokumentet. Annars kan du inte lämna landet. . . De kommer att komma med dumma frågor av alla de slag."

Året är 1974. Jag sitter i förhör. Hela situationen är grotesk. Frågor, frågor och samma frågor. Om och om igen. Jag håller paniken borta. I mitt inre hör jag mannen från UD säga: "Dom kan hålla kvar dig. Men vi kommer att få ut dig. Skriv för säkerhets skull ett brev som du lämnar kvar i Sverige. Ett brev att du ämnar komma hem till din svenska familj. Att du bara är på besök i DDR. Mycket viktigt är också att du är gift med en svensk."

Frågorna haglar över mig. Jag försöker hålla paniken borta. Det är ju bara en formsak. Jag är ju svensk medborgare sedan jag var 17år. Så det är klart att jag måste få utresa. De kan inte hålla mig kvar. Håll dig bara lugn.

Men det var lättare sagt än gjort. En ny man stiger in i uniform och gör honnör. Den förste mannen går. Mannen i uniform sätter sig mitt emot och bläddrar i mitt pass och mina ansökningshandlingar om inresa. "Jag ser här att ni är född i Bad Schandau 1944. Hur kommer det sig att ni bor i Sverige?"

Förvånat tittar jag på honom.

"Efter kriget skickar min mamma mig till Sverige med en rödakorstransport från Västberlin. Jag skulle stanna tre månader för att bli frisk från TBC. Jag blev kvar där."

Han tar mina papper och försvinner plötsligt in i ett annat rum. Ensam och rädd sitter jag kvar. 28 år sedan. Plötsligt far minnena in i min kropp igen. Jag hör mitt skrik. Ett vilt och förtvivlat skrik.

"Vad skall ni göra här under ert besök?"

Prata förstås. Lära känna min syster. Jag vill veta vem hon är. Hur hon lever?

Högt säger jag. "Jag förstår inte vad ni menar?"

"Varför kommer ni hit?" Äntligen en bra fråga. Varför är jag här? Vad söker jag? Min syster? Min barndom? Jag har så många minnen från åren tillsammans med henne. Eller är de bara drömmar? Jag måste få veta. Få klarhet. Måste få prata med henne.

"Var arbetar hon?"

"På sjukhuset här i Leipzig som sjuksköterska."

"Varför åkte ni till Sverige? Varför kom ni inte tillbaka till er familj. Vilken väg åkte ni då? Och vilken väg tillbaka tänker ni åka denna gång?" Plötsligt blir jag bara så arg. Jag säger så lugnt jag kan.

"Sluta nu med era frågor. Det är ju samma frågor om och om igen! Frågor som ni redan har svar på!"

Då slår han näven i bordet och skriker åt mig. "Här är det jag som bestämmer."

Så börjar han åter igen att ställa frågor. Frågor som han redan ställt. Benen darrar. Jag vill ut härifrån! Jag vill springa till min syster som väntar i parken.

"Hur länge tänker ni stanna?"

"En vecka."

Han reser sig igen. Stoppar ner mina papper och pass i en låda. "Ni kan gå. Men kom igen på måndag. Då har vi vårt beslut klart."

I parken väntar min syster. Jag ser henne på långt håll. Hon vankar av och an. Min syster. Visst är vi systrar. Två systrar som kom ifrån varandra på en järnvägsstation i ett sönderbombat Berlin.

Nu väntar hon på mig. Vad har jag givit mig in på? Kanske blir det en hemsk vecka. En vecka utan ord. Hjärtat dunkar hårt. Benen blir mjuka. Men just som paniken bryter fram är hon hos mig. Läger armarna om mig. Säger gång på gång. "Tänk att du är här. Min lilla syster är äntligen här. Tänk att det är du. Som jag har längtat efter dig."

Den kvällen sitter vi länge och pratar med varandra. Min syster pratar om sin längtan till väst. Om längtan till Mutti som tilläts emigrera till väst eftersom pensionärer bara kostar pengar. Om längtan till friheten.

Jag sitter stum. Men med huvudet fullt av frågor. Jag vill tala om våra första år som vi hade tillsammans. Men hon vägrar.

Förtvivlat skriker hon åt mig. "Jag vill inte prata om våra första år. Jag vill inte prata om vår barndom. Jag orkar inte. Jag kan inte! Du lämnade mig kvar här. Du kom aldrig

tillbaka. Jag får alltid stanna här på andra sidan muren. Jag kommer ingenstans. Jag får inte ens åka till väst när Mutti håller på att dö. De släpper mig aldrig! Det är som att sitta livstid i fängelse. . . Och så dimper du ner 28 år senare från välfärdslandet Sverige. Genast vill du börja gräva i det förflutna. Vad begär du? Du och jag är ju främlingar!”

”Jag är din syster.”

”Du lämnade mig!”

”Jag var ett barn!”

”Så jag längtade efter dig! Vi var som tvillingar. Det var som en del av mig blev bortskuret. Det har aldrig läkts. Men du kom till Sverige. Inte jag. Där fick du det bra. Så glömde du oss!”

”Men Christel hur kan du säga så? Den första tiden i det nya landet var som en dröm. En mardröm. Jag förstår inte språket. De förstår inte mig. Ingen förstår mig. Jag vill bara tillbaka till dig och Mutti. Jag förstår inte varför jag är hos dessa främmande människor. Förtvivlan förvandlades till raseri. . . Jag visste nästan inte vad jag gjorde. Jag skrek. ’Ta mig till tågstationen. Jag vill hem. Till Christel och Mutti. Hem!’ Konstigt att jag inte gick sönder av längtan. Jag minns hur längtan hem brände inom mig. Du förstår, att den första tiden är jag övertygad om att du och Mutti ska komma och hämta mig. Jag längtar efter Muttis varma kropp. Jag väntar och väntar. Varje gång det ringer på dörren, så springer jag för att öppna. Övertygad om att ni står där för att hämta hem mig. Men ni kom aldrig. Till slut ger jag upp. I fotoalbumet står det: Efter en månad är Bärbel snäll. Det vill säga: Jag har givit upp.”

”Men sedan ville du inte tillbaka!!!”

”Men Christel glöm inte att när Mutti vill ha mig tillbaka, så har jag redan varit i Sverige i 5 år. Jag har glömt dig och Mutti. Jag har glömt mitt språk. Jag känner mig trygg med min fostermamma. De hade ju bara mig. Jag ville vara svensk. Lika svensk som de andra barnen på gården. Alla retar mig. Jag är så trött på att kallas Hitlertös av vissa vuxna. Jag tränar och tränar på att tala som de andra barnen. Men det hjälper inte. Det var ju mitt namn det var fel på. Så en kväll bestämmer jag mig. Nu skall det ske. Jag ligger i sängen och min svenska mamma sitter i vardagsrummet. Jag går upp till henne. Sätter mig i hennes knä och lägger hennes armar runt mig och säger: ’Jag vill inte heta Bärbel längre. Jag vill heta Inger.’ Så blir det. Inger Elisabeth blir mitt namn. Skolan meddelas. Jag trodde att nu skulle ingen komma på mig mer. Nu är jag som andra. Jag minns första dagen i läroverket. Det var upprop. Jag ska börja i realskolan. Rektorn står där framme. Aulan är full av folk. Han ropar upp namn efter namn. Med klappande hjärta väntar jag på att mitt namn ska ropas upp. Vilket namn ska han ta? Så kommer turen till mig. Inger Elisabeth Olofsson ropar han. Jag svarar stolt ja. Kändes som jag växer flera tum. Men ve och fasa! Efter en stund ropar han Bärbel Schürmann. Jag trodde jag skulle sjunka genom golvet . . .

”Vad gjorde du då?”

"Jag svarar inte. Han ropar igen. 'Är inte Bärbel Schürmann här?' Min bästa kompis stirrar på mig. Men säger inget. Jag tror att jag klarat mig. Då plötsligt, en kille ropar. 'Hon står ju där!' Då blir det ett himla liv. Jag blir inkallad till rektorn. Jag förklarar saken. Varför jag inte vill bli kallad för Bärbel. Många människor blir så konstiga då. Han lyssnar och nickar förstående.

Samma sak händer när jag konfirmeras. Först ropar prästen upp Inger Elisabeth Olofsson. Jag går fram och hämtar bibeln. Men efter en stund ropar han upp Bärbel Schürmann. . . Jag kämpar verkligen för att vara svensk. Fast inom mig är jag Bärbel. Men mer och mer bleknar mitt ursprungliga namn bort. Men vart eller vem jag tillhör känns osäkert. Men en sak vet jag. Det var att bli skickad tillbaka skulle jag nog inte klara. Försök fatta det!"

"Jag förstår".

"Att vara ensamkommande flyktingbarn är att leva med ett stort varför i kroppen. Varför är jag här? Varför skickades jag iväg? Ville min mamma inte ha mig längre? Tycker inte mina syskon om mig? Att vara flyktingbarn är att leva med en intensiv längtan efter att få komma hem till sin egen familj. Den längtan tär och bränner i kroppen. Längre lever jag med ett stort hopp om att hämtas hem igen. Längre tror jag att allt är ett misstag. Så varje gång det ringer på dörren springer jag på förväntansfulla fötter och klappande hjärta. Men det är alltid någon annan. . . Hoppet försvinner. Jag slutar springa till dörren. . . Kan du förstå? Att vara flyktingbarn i ett annat land, hos främmande människor med ett främmande språk innebar en enorm omskakning i hela mig. Vem är jag? Var hör jag hemma?"

"Lugna dig Bärbel!"

"Jag är lugn! Jag vill så gärna att du förstår att jag hade ju inte någon makt över mitt liv. Kan jag hjälpa att jag hamnar i Sverige? Kan jag hjälpa att det varit krig? Var det mitt fel att Tyskland delas? Att du och Mutti blir kvar i ryska zonen?"

"Det var inte ditt fel! Inte mitt heller!! Tänk bara så vansinnigt att dela ett land. Splittra familjer och stänga inne människor. Du har ändå levat i ett fritt land! Fattar du hur det känns att vara instängd? Tyskar skjuter tyskar! Jag lever i ett system som är uppbyggt på angiveri. Precis samma system som under nazismens framväxt. Fattar du hur det känns? Fattar du hur det känns att slåss mot en byråkrati, som finns. Och ändå inte finns! Du behöver inte vara rädd. Du kan säga vad du vill. Du behöver inte vara rädd att grannarna skall ange dig. Du behöver inte vara rädd att bli hämtad till förhör. Det enklaste vore egentligen att ljuga. Att anpassa sig. Gå med i partiet. Tillhöra överklassen och utnyttja alla fördelar. Men jag vägrar leva så. Vet du Bärbel, jag har alltid väntat på den äkta socialismen. Men när muren byggdes förstod jag att den inte skulle komma. Socialismen är bara ett alibi för att kunna göra som de vill med oss. Vi är bara en lydstat till Sovjet. Ingenting annat. Här existerar bara arbete och misstänksamhet. I det här landet finns ingen glädje. Människor resignerar. Man struntar i allt. Våra hus förfaller. Den allmänna servicen fungerar överhuvudtaget inte. Efter jobbet får jag köa i flera timmar för att köpa bröd, grönsaker och kött. Ibland är allt slut. Sjukvården är dålig. Man bryr sig bara om att få folk så pass friska att de kan arbeta. . ."

”Men Christel. Överallt i sta´n står det ju banderoller om socialismens brödrafolk och fördelar. Till exempel: Ju starkare socialismen är ju starkare fred. Eller: Marx lära är allsmäktig därför att den är sann.”

”Det är väl ingen som tror på det längre. Men vi tvingas låtsas tro att det är sant. Socialismen är nog starkare i Sverige! I en av Wolf Biermanns texter lyder det så här: ’Jag kan blott älska det som jag har frihet att också lämna’. Wolf Biermann är utkörd ur landet DDR. Hans texter är för farliga. Han kämpar för att få flytta tillbaka . . .”

Senare på natten. Jag har svårt att sova. Ryssarna ljudbangar med sina jaktplan. En påminnelse om vem som har makten.

Till slut somnar jag.

Jag drömmer. Jag kommer in i en stor sal. Bara herrar. Samma kostymer. Samma frisyrer. Bena och snedkammat. Samma längd. Opersonligt. Skrämmande. Mig ser ingen. De håller på med en verksamhet som jag inte förstår. De går runt. Kryssar. Säger inget. De är inte ovänliga. Men det är som om jag inte finns. De är precis som robotar. Jag vill ta mig ur rummet, men lyckas inte. Jag vet att jag måste vidare. Men kommer inte vidare. Skräcken växer. Kylan tar tag i mig. Jag vet att det är för sent . . .

Vaknar igen. Huvudet är fullt av frågor. Min käraste syster. Hur skall jag nå henne? Hennes bitterhet river upp sår inom mig. Sår som jag trodde var läkta. Jag hade aldrig väntat mig dessa anklagelser om svek. Men vad hade jag då väntat mig? Jag vet inte. Men inte denna bitterhet. Jag vill ju bara veta om mina minnen är drömmar eller om de är verkliga.

Tidigt nästa morgon tassar hon försiktigt in till mig och kryper ner hos mig. Hon stryker mig över kinden.

”Bärbelchen, Bärbelchen” viskar hon i mitt öra. ”Det var inte meningen att göra dig ledsen. Jag hade tänkt kvällen helt annorlunda. Jag hade till och med fått tag i lite kött och tänkt laga till en festmåltid. Men glömde allt. Det var så mycket som revs upp inom mig igår. Mycket som jag inte ens visste om att det fanns inom mig. Men du förstår, jag lever i ett sjukt samhällssystem. Det är lätt att man blir lite knäpp. Sedan jag förlorade jobbet, så har allt känts meningslöst.”

”Det visste jag inte.”

”Jag hade tänkt skriva om det. Men vågade inte. Breven censureras.”

”Varför? Vad har hänt?”

”Inget mer än att jag har ansökt om att få lämna landet. ”

”Så bra! Då kan du komma till Sverige. Äntligen!”

”Sakta i backarna. Jag kanske aldrig kommer ut. Egentligen vill jag inte lämna mitt land. Detta är ju min hemtrakt. Jag är uppvuxen här och har min son här. Visserligen är han vuxen och har egen familj. Men han är ändå min son! Mitt enda barn. Men han vill stanna.

Visste jag att jag fick åka till väst och besöka vår Mutti när jag vill, så skulle jag också stanna.

För jag vet att det blir svårt. Jag får börja från noll igen. Inget får jag ta med mig över. Våra sparpengar har inget värde i väst, så de får min son. Kanske får jag inget arbete. Kanske får jag aldrig se min son mer. . . Det är ett fruktansvärt val! Han kommer aldrig att kunna besöka mig. Vem vet om jag får besöka honom. . . Min man Andreas vill egentligen mest. Han har drabbats av "västsjukan". . . Men han är inte ensam. I DDR är det en kollektiv tvångstanke. Alla tror att kommer man bara över till Västsidan, så blir allt bra. Jag slipper visserligen att stå flera timmar i matköer. För ibland är maten slut. Då och då undrar jag om Andreas lever ihop med just mig för att jag har en mamma i Västtyskland. Jag grubblar hit och dit. Till slut vet jag inte vilket. Jag vet bara att han kan inte prata om något annat än Västtyskland. Han målar upp stora drömmar. En dröm är en Mercedes. Men för Andreas är det lätt. Han lämnar inget barn kvar."

"Men du då!? Du måste ju tänka på dig själv. Är du verkligen säker på att du vill flytta?"

"Det är ju det jag inte är. Mutti behöver mig. Jag längtar varje dag. Så vad har jag för val? Enda utvägen är att anhålla om emigration. Men det känns bittert att förlora sitt jobb. Ett arbete som jag verkligen älskar."

"Berätta vad som hände!"

"Puh! Jag orkar inte."

"Snälla du försök. Jag vill gärna veta vad som hänt. Annars lär vi aldrig känna varandra."

"Du har rätt . . . En morgon när jag kommer till kliniken så kallar klinikchefen in mig på sitt rum och säger: 'Ni är inte längre betrodd här. Som ni säkert förstår, så måste vi ha era nycklar. Var så snäll att gå härifrån. Ni är inte längre önskvärd här på kliniken. Sedan går hon bara. Jag står kvar. Hela jag skakar. Förnedringen är fullständig. . . Jag som älskar mitt jobb. Dessutom var jag mycket omtyckt som sjuksköterska . . ."

"Men försvarade du dig inte?"

"Som om det skulle hjälpa! Du förstår ingenting Bärbel. Hon var tvungen. Detta är straffet för att vi ansökt om emigration. Det är så man får svar. Men inget från myndigheten.

Och nu undviker alla mig. Till och med Inga! Vi har arbetat tillsammans tio år. Jag är statsfiende! Statsfiende! Min första reaktion var att genast rusa tillbaka till myndigheterna och ta tillbaka min ansökan om emigration. Jag ville rusa dit och säga. Jag tar tillbaka allt! Bara ni låter mig få behålla mitt arbete. Jag älskar mitt arbete! Jag vill arbeta! Åh Bärbel! Jag är så rädd att jag skall glömma mitt yrke . . ."

Christel darrar i hela kroppen.

"Är det så länge sedan?"

"Det är två år sedan vi ansökte första gången. Men inget händer. Vi får helt enkelt inget svar. Ingen skriftlig bekräftelse. Vi lever i ett tomrum. Vi finns inte. Svaret var att jag förlorade mitt jobb. Om vi ändå varit författare eller filosofer, så hade vi kanske varit

intressanta för väst. . . Men vi är bara vanliga människor. Men du skall veta att många ger upp. Och tar tillbaka sin ansökan. Då får man tillbaka sina medborgerliga rättigheter igen . . .”

”Men Christel. Det måste väl finnas en annan möjlighet?”

”Väst skulle kunna köpa ut oss. En arbetare kanske kostar runt tjugo tusen och med min utbildning runt fyrtio tusen kronor. I Västtysk valuta förstås. Vi skulle också kunna fly. Men det är för riskabelt. För det kan man få upp till 8 års fängelse. Om man inte blir skjuten förstås. Den risken vill jag inte ta. Att utvandra legalt är det bästa. Då har vi åtminstone en chans att få komma och träffa min son. Därför är vi så harmlösa som möjligt i vår ansökan. Så opolitiska som möjligt. Kanske är det fel väg. Dom som ger upp och tar tillbaka sina ansökningar får som regel tillbaka sina medborgliga rättigheter. Nu har vi inga. Jag jobbar i en grönsaksaffär. Jag tjänar en fjärdedel av min tidigare lön. Arbetslöskassan och sjukförsäkringskassan är vi utestängda ifrån. Vi existerar helt enkelt inte.”

Med hemlighetsfull min öppnar hon ett stort skrin. Plockar upp en hög med dokument, som hon lägger bredvid mig.

”Varsågod och läs! Tjugo handskrivna dokument, tjugo ansökningar och inte ett enda svar. Dessa dokument är de enda bevisen på att vi har ansökt om emigration. . . Vi har hänvisat till FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna och till Helsingforsavtalet om återförening. Inget hjälper. Jag vet inte hur länge jag orkar hålla ut. Jag känner mig som en schackpjäs som flyttas än hit och än dit. Det kalla kriget är just nu mycket kallt. Om det blir bra eller dåligt beror på vilka som sitter vid brädet. . .”

”Tänk om jag kunde göra dig liten. Stoppa dig i min ficka. Vi skulle gå till restaurangvagnen och äta gott. När vi kommer till Sverige, så skulle jag ta upp dig och göra dig stor igen. Du skulle få träffa mina barn. Träffa mina svenska föräldrar. Dom skulle genast tycka om dig!”

”Om du visste så många gånger jag fantiserat om att resa till dig. Men jag sitter fast. Ibland får jag lust att skrika: 'Att inte låta folk få resa ut är ju för högre farao en bankrutt-förklaring av ett land!' Tänk att de inte fattar det! Men vet du vad som är svårast? Det är isoleringen. Grannarna pratar inte längre med oss. Våra bästa vänner kommer inte längre till oss. Dom är rädda. Alla är rädda. Det ingår i systemet. Precis som under Hitlers tid. Verkar det så? Att få människor rädda är ju ett bra sätt att hålla oss på mattan. . . Förstår du nu att jag inte orkar tala om våra första fem år tillsammans? Det blir för mycket. Det räcker att du är här. Men vi har förhoppningsvis några dagar till på oss. Du har ju inte fått Ausreise ännu. Kanske har vi flera år på oss. . . ?”
Hon skrattar. ”Vem vet?”

Genom mig far skräcken. Jag har inte fått Ausreise! Tänk om jag inte får lämna landet. . . Christel ler.

”Var inte rädd. DDR vill garanterat inte ha dig kvar. De vill inte att USA lägger sig i och skapar ett ännu kallare krig.”

Jag sitter åter i förhör. En man i uniform sitter framför mig. Han granskar mina papper mycket noggrant. Först blir jag full i skratt. Men skrattet byts snart ut i rädsla. Han ställer gång på gång frågor som jag vet att han redan har svar på. Långsamt går det upp för mig att jag faktiskt sitter på den anklagades bänk. Anklagad för att jag en gång lämnat landet. Jag börjar darra. Strupen snörs ihop. Jag får svårt att andas. I mitt huvud försöker jag komma ihåg vad UD sa till mig. 'Eftersom du är född i landet och DDR betraktar dig som ofrivillig flykting, så kan vi inte garantera din säkerhet. Men sannolikheten att de behåller dig är mycket liten.' Skräcken slår åter sina klor i mig.

Förhørsledaren: "Varför ville ni inte återvända? Er mamma ville ju det. Så varför ville inte ni?"

"Ingen frågade vad jag vill. Jag var ett barn."

Förhørsledaren: "Men nu är ni vuxen? Nu kan ni själv bestämma."

"Jag kan inte själv bestämma. Jag har min familj i Sverige!"

Jag är andfådd av skräck. Jag har varken pass eller Ausreise. Jag är rättslös. Förhørsledaren ser det och njuter av situationen.

Förhørsledaren: "Er familj är välkommen hit. Vad har ni för yrke?"

"Gymnasielärare."

Förhørsledaren: "Vi behöver lärare. Ni skulle få jobb direkt. Vi ordnar bostad och jobb."

Jag känner att nu måste jag sätta ner foten. Men eftersom jag är så rädd, så har jag svårt att tala och är rädd för att börja gråta. Jag tar mod till mig och säger: "Jag vill hem till Sverige. Jag har arbete. Och min familj. Ja, mitt liv har jag där."

Föraktfullt och nedlåtande säger han: "Varför är ni då här? Jaja. Ni är här för att besöka er syster. Är det ni som övertalat henne att emigrera? Emigrera till ett imperialistiskt land som Sverige."

Jag ser chansen och svarar.

"Absolut inte. Jag är här för att prata med henne om vår barndom. Jag vet så lite. Jag har minnen. Men när jag berättade om dem för mina fosterföräldrar, så sa de att det har du bara drömt."

Han frågar: "Och nu vill ni ha Ausreise?" Hans ton är åter nedlåtande.

Jag nickar.

Han frågar: "Skall ni vistas hela tiden hos Fru Baumann?"
Jag nickar igen.

Han frågar: "Skall ni resa samma väg tillbaka?"

Jag nickar. Så håller han på. Fråga efter fråga. Ibland kommer samma frågor tillbaka. Han låter mig förstå att jag förrått mitt land. Till slut reser han sig. Tar mina papper och lägger dem i en låda.

Förhørsledaren: "Ni kan gå. Men kom igen på måndag."

"Men på måndag måste jag resa hem."

Han säger: "Det är ert problem."

Det lönar sig inte att protestera. Rädd och omtumlad står jag på gatan. Jag har inget pass och ingen utresa. Nu är jag rättslös. Åter hugger rädslan tag i mig med våldsam kraft. Tänk om jag inte kommer ut ur landet? Tänk om jag inte får se mina pojkar igen? Just då får jag syn på den. En banderoll som är spänd tvärs över gatan. På den står: "Socialismen är garantin för fred och frihet." Jag vet inte om jag skall gråta eller skratta. En stund senare sitter min syster och jag på lokal. Vi äter tillsammans. Jag känner mig skakad.

"Det är bara färgerna och symbolerna som är annorlunda. Annars är det som under nazismen. Under Hitlers tid."

"Han behandlade mig som en brottsling. Det märkliga är att man faktiskt känner sig skyldig efter en stund. Hade han förhört mig några timmar till, så hade han kanske fått mig att tycka att han hade rätt . . . Är du trött?"

"Det är tungt att släpa lådor. Jag hatar att jobba i grönsaksaffären. Men i eftermiddag slapp jag ju stå i kö."

Vi går runt. Långa köer över allt. Köer till bagaren, till slaktaren och till grönsakerna.

"Är det så långa köer jämt?"

"Så är det. Först jobbar man hela dagen. Så hämtar man barn på dagis och sedan står man i kö. Minst ett par timmar. Det går väl an om man slapp stå förgäves. Varorna är helt enkelt slut. Ingen fattar vart de tar vägen."

"Mycket går väl på export?"

"Det också. Men det mesta går nog till oss själva. Vi har en stor militär makt. Ja, du såg ju själv en hel stadsdel med bara ryska soldater. Glöm inte att vi är ett land under ockupation. Sedan har vi en egen armé och polismakten och hela kontrollsystemet av medborgarna. Ja, när jag tänker efter så är det inte så konstigt att inte maten räcker. La du märke till att de flesta som står i matköer är kvinnor?"

"Ja, som överallt annars!"

"Vad som gör mig så förbannad är att i skolan fick jag lära mig att socialismen befriar kvinnan från hennes gamla roller. Socialismen lyfter upp henne ur förtryckets mörker osv. Det tänker jag på varje gång jag står i kö och ser dessa tålmodigt väntande kvinnor."

Dödströtta efter jobbet. Sedan hem och laga mat till familjen. Allt prat om kvinnans befrielse är bara skitsnack. Hon lever i själva verket under tredubbelt förtryck. . . Titta där har vi våra befriare och bröder.”

Hon ser föraktfullt på tre ryska militärer vilka sätter sig vid bordet intill oss. Min syster ser både med förakt och hat på dessa män. Av tröttheten finns inga spår längre. . .

”Vet du Bärbel. Jag börjar hata allt mer. Jag hatar alla tomma ord. Jag hatar ordet brödrafolk. Jag hatar ordet socialism och ordet sanning. För det som anses vara sant är inget annat än lögn. Det vet alla. Bärbel kan du förstå vad jag menar? Apropå ryssar. Jag minns en gång när du kommer springande alldeles överlycklig med en limpa under armen. Efter dig kom en ilsken rysk soldat. Du rusar in. Slår igen dörren. Stoppar limpan under täcket. Vilket liv. Han bankar och bankar. Till slut släpper Mutti in honom. Han skäller på ryska och pekar på dig. Du kryper under bordet. Mutti låtsas inte förstå. Till slut går han. Vilken glädje. Den kvällen lägger vi oss inte hungriga.”

”Jag minns en kväll när vi är ute och stjäla potatis. Vi har just fyllt barnvagnen. Då du helt plötsligt slänger upp mig i vagnen, på potatisen . . . Men sedan minns jag bara ljuset från bilar . . . och skratt. Minns du?”

”Ja, jag hör patrullbilar. Jag blir livrädd och tänker på alla hemska historier om hur barn blir skjutna eller infångade av ryska soldater. Jag ser ljuset från billyktorna närma sig allt fortare. Jag vet inte vart vi skall ta vägen. . . Jag får upp dig på barnvagnen. Springer allt jag orkar. Jag försöker hinna bort till en dunge lite längre bort. Det är mörkt. Jag försöker se. Jag ramlar. Barnvagnen välter och du och potatisen ligger i en enda röra på vägen. Så kommer den första bilen och lyser rätt på oss. Jag är så rädd att jag darrar. Du reser på dig. Borstar av kläderna och svär högt och tydligt. Då brister soldaterna ut i skratt. Några till och med hoppar av och hjälper mig att lasta i potatisen igen. Sätter dig på potatishögen. Sedan åker de vidare. . . Minns du när vi var hos en bonde och stal ägg? Jag får dig att krypa under staketet till hönsgården. För du är ju minst. Jag står utanför och vaktar. Plötsligt dyker en schäferhund upp. Du klappar den. Sedan kryper du in i hönshuset. Hunden står kvar. Jag springer hem. Rädd. Mutti är sjuk och ligger till sängs. Hon skäller ut mig att jag lämnat dig i sticket. Just när jag skall gå, så dyker du upp. Återigen glädjestrålände. Fem ägg har du i mössan. Den kvällen har vi också fest.”

”Så lik du är Mutti när du pratar.”

”Det är du också.”

”Kanske är du och jag också lika. Fast vi har ju inte samma pappa. . . .”

”Vi hade samma efternamn. Det duger gott för mig. Jag anser att vi har samma pappa.”

”Men Christel! Du vet lika bra som jag att vi inte har det. Jag undrar ofta vem som är min pappa. Det är viktigt för mig. Det var i alla fall inte den hon var gift med.”

”Vet du Bärbel, det är fullständigt likgiltigt för mig vem som är din pappa. Du är min syster. Det är det enda som räknas. Nu betalar vi och går hem.”

Nästa morgon väcks jag av en varsam hand som mjukt stryker mig över kinden. Christel står lutad över mig. Hon ser bekymrad ut. Jag sätter mig yrvaket upp.

”Vad är det? Har det hänt något?”

”Vi måste ner till huskontrollanten. Du måste skrivas in i husboken. Jag har helt glömt det. Skynda dig!”

”Husboken?”

”Det är en bok som finns i varje hus. I den skall alla utlänningar skrivas in. Sen meddelas det till polisen. Skynda dig. Översten var här och frågade om du var kvar. Han var sur och vresig för att vi inte kommit till honom första dagen.”

Översten bor på andra våningen. Medan vi går ner varnar min syster mig. Han är överste i civilförsvaret. Och har stort inflytande. Att just han är huskontrollant är mer en tillfällighet. Vem som helst kan bli utnämnd. På så vis är kontrollen över medborgare fullständig. Så förhör jag än en gång. Under tiden som han förhör mig går han omkring i rummet och riktigt bröstar sig. När han inte lyckas imponera på mig blir han mycket ovänlig och kort i tonen. Han kallar mig vid två tillfällen ’imperialistische Schwein’. Jag ser på min systers röda kinder att hon är nära explodera. När han hånar mig för min brytning, så reser hon sig häftigt och tackar för oss. När vi kommer ut i farstun bryter hon ut i skratt och gråt samtidigt. ”Såg du vilken min han gjorde. Han såg ut som en dum gris.”

”Jag som trodde du var rädd för honom .”

”Inte nu längre. Jag satt och tänkte. Varför skall jag vara rädd för den nollan med alla sina medaljer? Och vet du, Andreas kom på honom ett par gånger när han såg västnyheterna i teve. Så han kan inte göra oss något ont längre. Det vet han.”

Sista kvällen tillsammans. I morgon måste jag resa hem. Jag har fått Ausreise 10 dagar senare än vad jag räknat med. Jag måste vara ute ur landet inom 24 timmar. Hemma i Sverige är det midsommarafton. Men här firas den inte. Jag berättar lite om mitt land. Hur vackert det är på sommaren. Plötsligt grips jag av en våldsam längtan hem. Jag längtar efter de ljusa sommarnätterna. Jag längtar efter steg på en grusgång. Efter dämpade röster en sommarnatt som letar sig in genom öppna fönster. Men det är en längtan blandad med sorg. Min syster och jag skall åter skiljas. Vem vet när vi träffas närmast? Vi sitter länge tysta och bara ser på varandra.

Plötsligt säger hon: ”Varför fick inte du och jag växa upp ihop? Varför bygger man murar? Varför skall jag straffas för Hitlers vansinnigheter? Varför skall politiker bestämma över mitt liv? Varför får jag inte besöka min lillasyster i Sverige. Tänk om det blir krig! Då kanske vi aldrig ses mer. Bärbel, ibland är jag så rädd. Det kalla kriget kokar.”

Jag förstår hennes krigsångest. Här känns hotet mycket starkt. Man blir ständigt påmind. Överallt militärer. Ständiga truppförflyttningar. På nätterna vaknar man av ljudbangar. Vi sitter uppe hela natten. Håller varandras händer. Gryningsljuset letar sig in genom fönstret. Men ingen av oss har lust att lägga sig. Nu är det mest jag som talar. Jag berättar

hur det är i Sverige. Jag berättar om arbetslöshet, om utslagning på arbetsmarknaden, om ungdomars rädsla för framtiden, ja kortsagt om alla bekymmer vi har.

”Så konstigt. Ni kan leva utan rädsla. Ni kan säga vad ni vill. Resa vart ni vill. Ni behöver inte stå i kö flera timmar om dagen. Ni behöver inte vara rädda för angivare som finns överallt. Ändå kan ni inte ta vara på er frihet.”

På det finns inget svar. Hon har rätt. Människor i vårt land kan också känna sig maktlösa mot byråkratin. Det finns många sätt att förnedra människor.

Gryningen har övergått till full dag. Mitt tåg går om en timma. Min syster följer mig till tåget. Ordlösa står vi på perrongen. Åter reser jag. Hon blir kvar.

Jag vaknar vid gränsen. Passkontroll. Rädslan hugger tag. Jag är svensk medborgare. Jag har utresa. Inget kan hända. Militärer med hundar tränger sig in i varje vrå. Snokar överallt. Under tåget, på tågtaket. En liten pojke ser förundrat på. Han vet ju inte att de letar efter människor. Äntligen rullas vagnarna på båten. Där på andra sidan havet ligger Sverige. Sverige, bara fyra timmars båtresa från landet bakom murarna, men ändå så skilda världar.

Jag inser att jag hade en enorm tur den gången för nästan 30 år sedan.

Bärbel Andersson